

Studium generale

HET VERGETEN VAN HET GEHEUGEN

Joren Six

5 mei 2008

Inleiding

Aan het begin van dit academiejaar kreeg ik de mogelijkheid om Studium Generale te volgen. Ik ben een laatstejaars student industrieel ingenieur informatica aan de Hogeschool Gent en om de balans tussen het technische, wetenschappelijke en het cultureel- algemeen maatschappelijke meer in evenwicht te brengen koos ik voor Studium Generale. Ook het thema sprak me erg aan:

“Het studium generale van de Hogeschool Gent zal zich dit academiejaar buigen over de paradoxale werking van geheugen en vergeten voor de huidige wereld. Ook blijkt het massale opslaan en toegankelijk maken van het collectieve geheugen slechts voor een minderheid kritische meerwaarde te bezitten; het toenemen van historisch besef en kritische inventarisatie gaat niet hand in hand met de toename aan inzicht.”

In deze paper wordt de aandacht gevestigd op één aspect van de brede waaier aan mogelijke onderwerpen: De invloed van retorische technieken en de filosofie van het dramatische op de vorming van het collectieve geheugen. Aan dat centrale thema worden de verschillende lezingen verbonden.

Alle lezingen die ik heb bijgewoond sluiten allemaal op hun manier bij het centrale thema aan. Ik heb er voor gekozen om mijn studium als volgt op te bouwen: eerst en vooral wordt er kort wat uitleg gegeven over wat het collectief geheugen nu juist is. Daarna volgt een uiteenzetting over retoriek en dramatische. Daarop volgt een reeks voorbeelden die aantonen dat het collectieve geheugen sterk beïnvloed wordt door retoriek en dramatische. Als laatste volgt er een besluit.

1 Het collectief geheugen

Tijdens het dagelijkse leven worden er via interactie ervaringen opgedaan. Die ervaringen zorgen voor een persoonlijke alledaagse cultuur. Ervaringen kunnen op een of andere manier gedocumenteerd worden: er wordt een boek over geschreven, een film of schilderij over gemaakt, een foto van genomen, ... Van die gedocumenteerde cultuur wordt een bepaalde selectie gemaakt. Via die selectieve traditie wordt een referentiekader opgebouwd en dit is het collectieve geheugen. Dit althans de definitie van filosoof en cultuursocioloog E. Cordinj.

Maurice Halbwachs (1877-1945), een bekende filosoof & socioloog, die onder meer met Émile Durkheim en François Simiand heeft samengewerkt, is vooral bekend om zijn ideeën over het collectieve geheugen [1]. Halbwachs heeft de term uitgevonden, hij noemde het collectieve geheugen ook het historische of sociale geheugen en contrasteerde dit met het particuliere, autobiografische of persoonlijke geheugen. Volgens Halbwachs is het geheugen altijd collectief, want we zijn onderhevig aan invloeden van buitenaf. Wanneer je bijvoorbeeld een stad bezoekt of op vakantie gaat, wordt je vaak vergezeld door wat je over die plaats hebt gelezen of gehoord. Halbwachs stelt daarom dat wat je je herinnert nooit een volledig persoonlijke herinnering kan zijn, het particuliere geheugen bestaat niet. Hoewel het individuen zijn die zich zaken herinneren, doen deze individuen dat steeds als lid van een samenleving, een bepaalde groep [9]. Dit doet sterk denken aan het thema van het studium van 2005-2006: *de wisselwerking tussen autonomie en afhankelijkheid in de hedendaagse wereld*.

Collectief geheugen is volgens [5] een sociale constructie die ontstaat uit een gedeelde representatie van het verleden die voor sociale solidariteit zorgt en niet te reduceren is tot individuele psychologische processen. Hoewel het gebaseerd is op een gedeeld verleden is het niet zo dat het collectieve geheugen homogeen of monolitisch is. Sterker nog het geraakt steeds meer verbrokkelt.

1.1 Verbrokkeling van het collectief geheugen

E. Cordinj stelde het zo: Het geheugen van een samenleving wordt bijna uitsluitend bepaald door een overheersende cultuur. Zowel de documentatie als de selectie gebeurt niet evenwichtig. Daardoor voelen minderheidsgroepen zich gedeeltelijk of volledig vergeten en creëren ze een subcultuur met een eigen identiteit en geheugen. Met andere woorden: het collectieve geheugen verbrokkelt.

In het verleden is al meermaals gebleken dat het verbrokkelen van collectieve geheugen of met andere woorden de diversificatie van collectieve

identiteiten leidt tot verschillende ideologieën, politieke partijen, tegenstrijdige belangen of regelrechte conflicten. Omdat het geheugen ontstaan is uit een myriade aan verschillende, soms zelfs tegenstrijdige interpretaties van het verleden en omdat dat geheugen een belangrijke rol speelt in het nemen van beslissingen kan gesteld worden dat het verleden op die manier doorleeft in het heden.

2 Retoriek & Dramatisme

De harde schijf van het collectieve geheugen dat was de zinsnede waarmee prof. dr. R. Soetaert literatuur en verhalen omschreef. Hij probeerde tijdens zijn lezing te vertellen hoe belangrijk taal, verhalen en retoriek zijn.

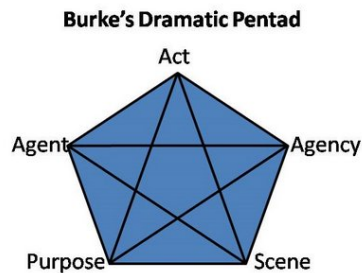
Bij het vertellen van verhalen wordt er gebruik gemaakt van retoriek, het verhaal wordt geschreven in hiërarchieën: oppervlakkige Amerikanen, luie Walen, ... en tegenstellingen. Er wordt gebruik gemaakt van metaforen en er wordt gesproken in opposities: Vlamingen t.o.v. Walen. Ook in de pers wordt er met retorische beeldvorming over bijvoorbeeld oorlogen geschreven. Meer hierover in 3.3. Verteltechnieken kunnen gebruikt worden om zaken te structureren, een wetenschappelijk artikel kan gebruik maken van narratief in plaats van logisch-wetenschappelijke, wiskundige statistiek.

Retoriek, de kunst effectief schrijven, spreken en overtuigen, heeft meestal een negatieve connotatie, men denkt snel aan *holle retoriek*. Het slaat ook op lege bombast. Vijanden worden omschreven als retorisch. Vrienden daarentegen vertellen de *echte* waarheid. Retoriek kan ook gebruikt worden om te manipuleren. Maar retoriek is ook het leren luisteren om anderen te begrijpen. Dit alles volgens Soetaert.

2.1 Dramatisme

Kenneth Burke (1897 - 1993) is een filosoof die meende dat alle sociale interactie en communicatie in een vijfhoek te gieten is (figuur 1). Hij poneerde dat elke interactie gezien kan worden als een vorm van drama waarbij de uitkomst afhangt van de verhoudingen tussen de vijf elementen in de vijfhoek van Burke [8]:

- **Act**, beantwoordt de vragen: Wat is er gebeurd? Welke actie word er ondernomen? Wat is er aan de hand?
- **Scene**, bepaalt de plaats van een *act* en geeft een antwoord op de vragen “waar?” en “wanneer?”.
- **Agent**, beantwoordt de vraag “wie?”.

Figuur 1: Vijfhoek van Burke

- **Agency**, bepaalt hoe de persoon of organisatie een daad voor elkaar gekregen heeft.
- **Purpose**, bepaalt de bedoeling en beantwoordt de vraag “waarom?”.

De vijfhoek vloeit voort uit de gedachte dat het leven een toneel is, dit is voor Burke geen metafoor maar is letterlijk zo. Deze filosofie is gekend als het *dramatisme*:

“Dramatism’s intent is to offer a logical method for understanding human motives, or why people do what they do. Dramatism is the belief that language is a strategic, motivated response to a specific situation. It views language as a mode of symbolic action rather than a mode of knowledge. Kenneth Burke’s view was that life is not like a drama, life is a drama. Dramatism theory has the layout of a play, complete with actors and plotlines.” [8]

Volgens Burke volgt alle communicatie een soort in real-time geschreven script die ook gebruik maakt van retorische technieken. Retoriek en dramatisme zijn dus moeilijk los van elkaar te zien. Hoe dit het collectieve geheugen kan beïnvloeden wordt duidelijk in het volgende stuk tekst.

3 Het vergeten van het collectieve geheugen

Er zijn talloze manieren waarop belangrijke delen van het collectieve geheugen in de vergetelheid kunnen geraken of verkeerd begrepen kunnen worden. Hieronder volgen enkele voorbeelden.

3.1 Stedelijke & nationale identiteit

3.1.1 Nationale Identiteit

Het pentagoon van Burke kan toegepast worden op nationale geschiedsschrijving, het creëren, misschien zelfs fabriceren van, een nationale identiteit. Indien men de natie als scene kiest volgen act, agent, agency en purpose. De geschiedenis van een streek wordt ingepast in een verhaal met de natie als scene. Bijvoorbeeld de uitspraak 'de dappersten waren de Belgen' werd pas gebruikt toen België bestond. Nationale identiteit is een duidelijk voorbeeld van een *belated identity*. Geschiedenis wordt een kroniek en ontstaat aan de hand van het volgende proces:

1. Kiezen van een scene, een natie
2. Associaties leggen met gelijkgestemden, de Fransen of Nederlanders, creëren van vijanden, de Spanjaarden
3. Identiteit opbouwen, de Belgische Identiteit

Afhankelijk van de scene ontstaat een andere kijk op een kroniek. De hertog van Alva wordt in onze schoolboeken afgeschilderd als een moordlustige wreedaardige vijand van het volk, in de Spaanse schoolboeken is hij een rechtvaardige edelman. Wat als Europa als scene gekozen wordt, is de hertog dan een volksheld of een tiran? Een kroniek, een interpretatie van het verleden kan afhankelijk van de scene behoorlijk veranderen. R. Soetaert vertelde dit alles tijdens zijn boeiende lezing.

Een veelheid aan verschillende kronieken kan misschien nog een compleet en genuanceerd beeld van een gebeurtenis opleveren. Het al dan niet bewust kiezen van een bepaalde scene of invalshoek kan er ook voor zorgen dat gedenkwaardige historische gebeurtenissen een onopvallende of zelfs geen plaats krijgen in het collectieve geheugen. Er zijn hiervan mooie voorbeelden te vinden, alhoewel de mooiste voorbeelden waarschijnlijk voor eeuwig vergeten zijn:

- History, the Nation-State, and Alternative Narratives: An Example from Colonial Douala [6] gaat over hoe de geschiedenis van de wijk New Bell in de Kameroeneese havenstad Douala bijna volledig vergeten geraakte doordat enkel gefocust werd op politieke en economische activiteiten van de verwesterde Doualeese elite. De paper besluit als volgt:

“As long as history remains committed to the nation-state as a starting point of inquiry, many places will be made and

unmade around this axis. The examination of New Bell in the interwar period offers an alternative to the nationalist narrative dominating the historiography of Cameroon until now, and perhaps constitutes a first step in correcting long-standing inaccuracies.”

- Construction and Contestation of Collective Memory of WWII in Japan Victimhood, Aggression, and War Responsibility toward Asia [3] beschrijft hoe Japan de oorlogsmisdaden die het beging tijdens de tweede wereldoorlog uit het collectieve geheugen van de natie probeerde te wissen. Een frappant voorbeeld is het ontkennen van het “Bloedbad van Nanking” waar 300 000 Chinese burgers op brutale wijze werden afgeslacht. In Japanse onderwijsboeken werd dit feit tot 1982 gecensureerd omdat het niet historisch geaccepteerd zou zijn, hoewel er een berg aan foto’s, archiefmateriaal en zelfs bewegende beelden van zijn. Ook was er een grote groep onafhankelijke westerse waarnemers aanwezig die de gruwel uitvoerig documenteerden. En toch zijn meningsverschillen over de geschiedschrijving van deze gebeurtenissen zijn nog steeds een grote oorzaak van spanningen tussen Japan & China [7].

De vraag of er geen betere alternatieven zijn voor het narratief van de natie-staat is er ook een die E. Cordijn zich stelt. Door de toenemende globalisering neemt het belang van de natie af en raakt de collectieve identiteit en het collectieve geheugen verbrokkeld. Een maatschappelijk kader creëren waar iedereen zich in thuis voelt is een uitdaging is waar elke multiculturele samenleving mee te maken krijgt. Cordijn stelt in zijn lezing *‘De stad al geheugen van de toekomst’* voor om de stad, en niet de natie een centrale positie te geven.

3.1.2 Stedelijke identiteit

Tijdens de middeleeuwen waren steden schaars, bijna iedereen leefde op het platteland en hier en daar was er een handelscentrum, een stad. Tijdens de renaissance werd het netwerk van steden uitgebouwd, er ontstonden stadstaten en de steden kregen meer macht. De industriële revolutie bezorgde ons de moderne stad met industrie en arbeiders.

De verstedelijking is erg snel gegaan in het jaar 1900 woonde slechts 10% van de bevolking in een stad nu is dit reeds meer dan 50%. Aangezien ook de wereldbevolking sterk gestegen is zijn de steden veel groter dan vroeger. De gemiddelde stad heeft een half miljoen inwoners.

Naties overkoepelen steden maar hebben er weinig controle over. Bijna alle verkeer van zowel personen als goederen verloopt tussen steden. De grenzen van een land spelen hierbij nagenoeg geen rol. Er is dus nood aan een

nieuwe geografie. De nadruk zou op de steden moeten liggen en niet op de naties. De boomstructuur van de wereld naar continent naar land naar stad is geen goeie voorstelling van de werkelijkheid. Een driehoeksverhouding tussen landen steden en de wereld is een betere voorstelling.

Er zijn enkele voorbeelden van grensoverschrijdende samenwerking of “transnationale globale netwerken” te vinden die net die nieuwe geografie vorm geven: Limburg wil Oost- en West-Limburg samenbrengen over de grenzen heen. De “*Eurometropool Rijnse - Kortrijk - Doornik*” die op 28 januari 2008 werd opgericht is een perfect voorbeeld van deze evolutie. De eurometropool kwam tot stand met enkele doelen voor ogen [2]:

- Openbaar vervoer vlotter laten verlopen
- Werken over de grens administratief vereenvoudigen
- Economische ontwikkeling bevorderen

Nationale cultuur is gebaseerd op een gemeenschappelijke traditie, verleden en één identiteit. Stedelijke cultuur is gebaseerd op een gemeenschappelijke toekomst, een project en heeft een hybride identiteit, een mengelmoes aan identiteiten die elk moeten kunnen participeren.

Brussel is hiervan een goed voorbeeld. Officieel zijn 85% van de Brusselsaars franstalig en 15% nederlandstalig. De werkelijkheid laat een ander plaatje zien: slechts 9% spreekt thuis enkel Nederlands, 11% gebruikt naast Nederlands ook een andere taal. Voor het Frans zijn er vergelijkbare cijfers. 30% gebruikt Frans samen met andere taal. In Brussel spreekt 41% van de bevolking thuis meer dan één taal. Brussel is dan ook niet op te splitsen in Vlamingen en Walen. Brussel is een smeltkroes die bestaat uit allerlei mengvormen. Als er al sprake is van een collectief geheugen dan is die erg gefragmenteerd. De vraag die zal moeten beantwoord worden is deze: is een gedeeld verleden een noodzaak om een gedeelde toekomst uit te bouwen?

Brussel is vandaag wat Antwerpen of Gent over 20 jaar zullen zijn en kan dienen als een prototype, een testgebied, een voorbeeld voor andere steden. Momenteel wordt er op een ongelijke manier erfgoed gemaakt, te veel gericht op identiteit van de meerderheid.

3.2 Taal & literatuur

3.2.1 Taal

Enkel en alleen door een bepaalde taal te gebruiken vallen nuances weg, een mens brengt zichzelf in overeenstemming met taal. Taal kan aanzien worden als een parasiet die schakeringen, nuances, klemtonen, betekenis, ... uit

een boodschap wegzuigt. Dit probleem stelt zich voor gesproken taal en nog meer voor het geheugen ervan: schrift. Doordat taal voortdurend verandert is schrift ook gevoelig voor tijdsafhankelijke factoren. Betekenissen van woorden, de vocabulaire zelf, de semantische vorm is niet tijdloos. Een woord heeft een historische context. Contracten, wet- en andere teksten die maar één interpretatie zouden mogen toelaten zijn daardoor moeilijk te formuleren.

Om dit fenomeen onder controle te houden kan er gebruikt gemaakt worden van woordenboeken. Helaas bevatten woordenboeken enkel een erg beperkte verklaring van woorden en geven ze altijd een onvolkomen stand van zaken. Ze bevatten ook enkel welke betekenissen woorden op de tijd van het drukken van het woordenboek hebben. Ook woordenboeken leiden aan *taalerosie*.

Zelfs met woordenboeken uit de juiste tijd kunnen teksten uit het verleden moeilijk *gerestaureerd* worden. De oorspronkelijke bedoeling van de auteur is niet meer duidelijk. De betekenis van de tekst is niet meer te achterhalen. Ook is het zo dat op het moment van schrijven al betekenissen en gedachtes onbedoeld in een tekst worden opgenomen, een boek is dus niet te lezen. Schrijven is al helemaal niet eenvoudig.

Er is maar één manier om uit deze uitzichtloze impasse te geraken: een lezer moet onbevangen lezen, lezen zonder veel voorbehoud, zonder de oorspronkelijke betekenis te willen kennen. Het vergeten van het geheugen van taal moet, hoe contradictorisch dit ook klinkt, worden omarmt. Die contextuele erosie is voor kunstenaars niet slecht. De misverstanden, nieuwe interpretatiemogelijkheden zijn goed voor de vitaliteit van kunst. Een tijdloos kunstwerk zou misverstanden moeten creëren. Het vergeten is soms belangrijker dan de herinnering.

Dit is wat ik over gehouden heb aan de poëtische bij momenten bijna religieuze lezing van E. Mortier. Hij heeft als producent van gedenkwaardig materiaal direct met hiervoor beschreven problematiek te maken en toch kan een roman gebruikt worden om historische informatie uit op te vissen, dat wist D. Draaisma ons te vertellen.

3.2.2 De roman als historische bron

D. Draaisma stelde voor om romans als historische bron aan te boren. Over het algemeen gebeurt dit niet, romans zijn fictie. 'Echte' geschiedenis behoort tot de non-fictie, er worden betrouwbare bronnen gebruikt zoals, processen verbaal, gemeentearchieven, belastingaangiftes, ... Er zijn zaken die erg moeilijk of niet uit die bronnen gehaald kunnen worden: hoe waren de gedragsregels tijdens de Victoriaanse tijd? Dit historisch inzicht is wel uit een roman te halen.

Draaisma vervolgde met een voorbeeld die aantoont dat de grens tussen fictie en non-fictie, een roman en een historisch correct werk soms erg vaag zijn. Ook wordt op een pijnlijke manier duidelijk dat het particuliere geheugen beïnvloed kan worden door het collectieve geheugen en dat ook de grens die twee erg vaag kan zijn.

Harmonia caelestis is een kroniek van het Esterházy geslacht. Péter Esterházy de auteur vertelt de geschiedenis van zijn rijke adellijke familie die veel macht verzamelde na een strijd tegen Turken samen met de Habsburgers. Generatie op generatie had de familie veel kunstenaars, architecten, componisten (o.a. J. Haydn),...in dienst. De familie was zo groot dat ze de vaderlandse, Hongaarse, geschiedenis mee bepaalden. Veel van die activiteiten werden vanaf ongeveer 1620 gearhiveerd in een familiearchief. Het archief bevatte, naast historische gegevens over de politieke geschiedenis van Hongarije en de Esterházy's ook veel informatie over het leven van J. Haydn.

Harmonia caelestis is gebaseerd op archieven en historische studies maar blijft duidelijke fictie. Ook herinneringen van ooms, tantes, broers, zussen en ook zijn eigen herinneringen werden in het verhaal verwerkt. Daarnaast werden er dialogen verzonden en tragikomische situaties bijgefantaseerd. De overgang van koninkrijk naar republiek ging voor het geslacht niet vlot. Kastelen, bibliotheken en andere eigendommen werden bezit van de Russische staat. De leden van de adellijke familie werden klassenvijanden: grootvader premier, vader de graaf van het niets.

Verbeterde editie is een andere, verbeterde versie van Harmonia caelestis het gaat voornamelijk over de vader van de auteur. Zijn vader werd landarbeider en stond in dienst van voormalig ondergeschikten. Na val van de muur werden delen van het archief van de staatsveiligheid vrijgegeven. Dossiers maakten duidelijk dat zijn vader een agent, een verklikker, voor de Russische staat was. Die informatie werd, naast onder andere fragmenten uit Péter zijn eigen dagboek, verwerkt in Verbeterde editie.

De ontdekking van de dossiers waren een aanslag op de persoonlijke herinneringen van de auteur. Zo slaagde hij bijvoorbeeld voor een ingangsexamen doordat zijn vader gezegd had dat ze hem er door moesten laten. Voorvallen uit zijn jeugd moesten worden herdacht, herinneringen moesten worden verbeterd. Zijn vader is niet wie hij dacht. Hijzelf dus ook niet. Hij had een trots maar die is door de ontdekking aangetast. Zijn vader was nu echt de graaf van het niets geworden.

Herinneringen kunnen achteraf dus veranderen, die verandering is een vorm van vergeten. Waren de dossier er niet dan waren ook zijn herinneringen anders, deels onjuist. De kleur, smaak en geur van zijn herinneringen zijn veranderd. De dossiers zijn dezelfde gebleven. Exact hetzelfde.

Verbeterde editie is een historisch correct werk en behoort dan ook tot de non-fictie. En toch is Verbeterde editie als roman te lezen. De gevonden dossiers krijgen pas een echte betekenis door de subjectieve herinneringen van de auteur, de grens tussen fictie en non-fictie is vaag. Werd zijn vader gedwongen werd om te verklikken? Verklikte hij alles wat hij wist, beschermde hij zijn familie of net niet? De herinneringen en de interpretatie van de dossiers kan afhankelijk van die informatie nog steeds volledig veranderen.

Die clash tussen particulier en collectief geheugen roept de vraag op hoe betrouwbaar herinneringen zijn. Herinneringen kunnen worden herschreven als er nieuwe informatie over de gebeurtenis beschikbaar is.

3.3 Journalistiek

De lezing van de woordvoerder van Franco Frattini vond ik bijzonder interessant. Franco Frattini is vice-president van de Europese commissie en verantwoordelijk voor recht, vrijheid en veiligheid. Volgens zijn website [4] zijn dit zijn prioriteiten:

- Fundamental rights and citizenship
- The fight against terrorism and organised crime
- Immigration and asylum, visa and border issues
- Closer co-operation between police, judicial and customs authorities
- Ensuring all EU citizens have the same access to justice
- The Rights of the Child

De lezing werd niet gegeven in naam van Frattini maar was de persoonlijke mening van Roscom-Abbing. Hij verontschuldigde zich voor het duidelijk maken van dit gegeven en vertelde er meteen bij dat taal iets is waarmee je moet opletten, zeker als woordvoerder. Elk woord moet juist zijn, er moet goed over nagedacht worden het staat, zo stelde hij, een gezonde communicatie in de weg.

Daarna vertelde hij wie Frattini eigenlijk is en voor welke portefeuille hij verantwoordelijk is. Ook vertelde hij dat er, ondanks zijn uitgebreide portefeuille, veel meer media-aandacht is voor zijn baas in Zuid-Europa dan in de meer noordelijke landen. Volgens een eurobarometer is de gemiddelde europeaan geïnteresseerd in:

1. Klimaat

2. Misdaad

3. Immigratie

Die laatste twee behoren tot de portefeuille van Frattini. Hoewel er zeker interesse is in Vlaanderen voor die themas werd Roscom-Abbing vreemd genoeg nog nooit geïnterviewd door de VRT.

Brussel is in het buitenland niet de hoofdstad van België maar de hoofdstad van de bureaucratie, de onnodige wetten, corruptie, regelnichterij. Om van die negatieve connotatie af te geraken probeert Frattini de slogan “betere regelgeving is minder regelgeving” in de praktijk te brengen. Zo werd er bijvoorbeeld de standaard voor tandpastatubedopjes afgeschaft. Helaas wordt de productiviteit van een vicepresident gemeten aan de hand van het aantal wetten ze produceert.

3.3.1 Is de waarheid dan niet de waarheid?

Het collectieve, politieke en sociale geheugen wordt in sterke mate gevormd door de media, de werkprocessen van de journalistiek, de internetmedia. Omdat die media zo’n grote invloed heeft moet ze zeer kritisch benaderd worden. De media beantwoorden meestal enkel de vraag ‘wat?’ niet ‘hoe?’ of ‘waarom?’.

De selectie van nieuws gebeurt voor ons door de media. De realiteit is divers en niet mooi in vakjes op te delen. Media hebben ook een eigen agenda, op basis daarvan doen ze de selectie van nieuws. Een eenvoudig voorbeeld hiervan is een krant met zijn katernen, elke katern moet elke dag opnieuw gevuld worden. Zelfs al is er die dag bijvoorbeeld geen noemenswaardig sportnieuws. Ook spelen politieke invloeden sterk mee, in de benelux zijn de media gelukkig minder politiek dan in andere delen van Europa.

De selectie voor bijvoorbeeld het nieuws op de televisie gebeurt soms ook op een zeer eenvoudige, bijna vulgaire manier: enkel afhankelijk van de beschikbare beelden wordt gekozen of een onderwerp de moeite is of niet. Ook zijn terugkerende gebeurtenissen helemaal geen nieuws. Bijvoorbeeld wordt er aan de situatie in Darfour bijna geen aandacht meer besteed. Hoewel de situatie dramatisch blijft is de nieuwswaarde nihil. In het algemeen worden er bijzonder weinig verhalen op lange termijn behandeld, zo is het moeilijk om zaken met elkaar te linken of verbanden te zoeken.

De media zijn de *gatekeepers* van het collectieve geheugen. Zoals hierboven vermeld zijn die nogal sensatiebelust. Op het internet is daarentegen ongefilterd nieuws te vinden. Een ander probleem is dat spin-doctors weten hoe de media werkt: zij zorgen ervoor dat hun nieuwsbericht nieuwswaarde heeft, dat het verkoopt, ze verpakken de boodschap zo dat de media het

oppikken en het bij een doelpubliek geraakt. Dit zorgt voor een vertekening van de oorspronkelijke boodschap.

3.3.2 Kritische benadering van journalistiek

Hij gaf een resem aan mogelijkheden waardoor de verslaggeving van berichten verkeerd kan lopen, samen met voorbeelden uit eigen ervaring.

- Journalist onder tijdsdruk: soms worden er minder bronnen gecontroleerd, of wordt er op een onvolledige manier gewerkt. Dit is een gevolg van de nieuwsjournalistiek: geen nieuws, geen bericht. Een gevaarlijke ontwikkeling, snelheid ten koste van kwaliteit.
- Luie journalist: gewoon foute berichten, zonder bronvermelding of onderzoek.
- Onkritische journalist: geen tijd
- Selectieve journalist: een woord uit een grote context.
- Opinierende journalist: Opinie vermommen als feit.
- Journalist onder productiedruk: scoop, bang voor de vraag 'Waarom had jij die scoop niet?'. Er wordt soms van onvolledige bronnen, of erger foute bronnen.
- ...

Het beeld dat de journalistiek van een maatschappij weergeeft is dus aan veel factoren gebonden en mag niet zonder meer gezien worden als een 'waarheidsgetrouwe' impressie. Enkel al de selectie van nieuws is een manier van vergeten.

4 Besluit

Dit studium heeft mij aangezet tot denken. Ik heb nu een veel beter inzicht in de vorming van het collectieve geheugen en besef dat dit geheugen een nogal vergeetachtig onevenwichtig orgaan is dat sterk onder invloed staat van gebruik van retoriek en de filosofie van het dramatische. Ik heb dit proberen aantonen met enkele voorbeelden.

Het eerste voorbeeld illustreerde hoe nationale geschiedsschrijving verkeerd kan lopen net doordat er gefocust wordt op de natie, daarna werd de stad als vertrekpunt voorgesteld. Het tweede voorbeeld toonde aan dat taal een beperkt medium is maar dat dit misschien geen slechte zaak is en dat er misschien toch nog nuttige historische informatie uit romans gehaald kan worden. Het laatste voorbeeld behandelde de journalistiek, een vakgebied dat veel met taal en retoriek te maken krijgt, en beschreef hoe journalistiek verkeerd kan lopen.

Dit studium heeft bij mij meer vragen doen rijzen dan dat het me antwoorden heeft gegeven maar dit is volgens mij geen negatief gegeven. Een mogelijke piste is het democratiseren van informatieverspreiding, hierbij denk ik al snel aan het internet. Ik hoop, als ontwikkelaar van websites, om de verspreiding van informatie nog eenvoudiger te maken en zo een zeer bescheiden, ondersteunende rol te spelen in de groei van het internet en op die manier ook in het verspreiden en toegankelijker maken van informatie, ideeën en meningen: van collectief geheugen.

Inhoudsopgave

1	Het collectief geheugen	2
1.1	Verbrokkeling van het collectief geheugen	2
2	Retoriek & Dramatisme	3
2.1	Dramatisme	3
3	Het vergeten van het collectieve geheugen	4
3.1	Stedelijke & nationale identiteit	5
3.1.1	Nationale Identiteit	5
3.1.2	Stedelijke identiteit	6
3.2	Taal & literatuur	7
3.2.1	Taal	7
3.2.2	De roman als historische bron	8
3.3	Journalistiek	10
3.3.1	Is de waarheid dan niet de waarheid?	11
3.3.2	Kritische benadering van journalistiek	12
4	Besluit	13

Referenties

- [1] I. DINNISSEN, *Digitaal Erfgoed en ons Collectief Geheugen*, 2006.
- [2] DSL, *Eurometropool rijssel - doornik - kortrijk geïnstalleerd*, De Standaard, (28/01/2008).
- [3] P. DUARA, *Rescuing History from the Nation: Questioning Narratives of Modern China*, The University of Chicago Press, 1996.
- [4] EUROPESE COMMISSIE, *Franco frattini*, 2007.
http://ec.europa.eu/commission_barroso/frattini.
- [5] J. LEE, *Construction and Contestation of Collective Memory of WWII in Japan Victimhood, Aggression, and War Responsibility toward Asia*, PhD thesis, Syracuse University, 2008.
- [6] L. SCHLER, *History, the nation-state, and alternative naratives: An example from colonial Douala*, African Studies Review, (2005).
- [7] WIKIPEDIA, *Bloedbad van Nanking*, 2008.
http://nl.wikipedia.org/wiki/Bloedbad_van_Nanking.
- [8] WIKIPEDIA, *Kenneth Burke*, 2008.
http://en.wikipedia.org/wiki/Kenneth_Burke.
- [9] R. A. WILSON, *Collective memory, group minds, and the extended mind thesis*, Cognitive Process, (2005).